

»Ne, ne grem v šolo!«: pojav odklanjanja šole pri učencih in strategije za premagovanje

Liljana Mavsar, učiteljica razrednega pouka, Osnovna šola Grm

S pojavom odklanjanja šole se starši in pedagoški delavci srečujejo že v osnovnih šolah. Če se nastalih težav lotijo na ustrezen način, lahko pričakujejo dobre rezultate. Pomembno je, da ta problem zaznajo dovolj zgodaj in da ugotovijo vzroke izostajanja otrok od pouka. Nadalje z uporabo posebne metode naučijo otroka preusmerjati svoje misli in občutja. Izjemnega pomena je ustrezno sodelovanje med učitelji, svetovalnimi delavci na šoli in starši. Tako se za otroka vzpostavi varno in strukturirano okolje, ki obeta rešitev težave z odklanjanjem šole.

Ključne besede: odklanjanje šole, metode za preusmerjanje misli in občutij, sodelovanje med učitelji in starši, dosledna komunikacija med starši in otroki

1 Opredelitev pojma odklanjanja šole

Kearney in Silverman (1996) opredeljujeta odklanjanje šole kot pojav, ko otrok odklanja obiskovanje šole ali ima težave ostati v šoli do konca dneva. Po tej definiciji natančneje ločimo štiri oblike pojava odklanjanja šole, in sicer ločimo otroke, ki: 1) so popolnoma odsotni iz šole; 2) pridejo v šolo, vendar jo potem predčasno zapustijo; 3) pridejo v šolo, vendar kažejo vedenjske težave, kot so npr. psihosomatske težave; 4) kažejo nenavadno psihološko stisko tekom dneva v šoli in prosijo starše, če lahko ostanejo doma.

Medtem ko se pojav odklanjanja šole ne povezuje s socialno-ekonomskim stanjem družine, pa na pojavnost vplivajo doživljanje učnega neuspeha, težave v medvrstniških odnosih in družinske težave.

Z uporabo Lestvice odklanjanja šole SRAS-R (angl. *School refusal assessment scale – revised*; Kearney 2002), ki je bila nedavno prilagojena tudi za slovenski kontekst, lahko ugotovimo prevladujoči motiv in funkcijo odklanjanja šole ter v nadaljevanju določimo uporabno intervencijo za posamezno težavo. Obstajata dve različici lestvice, pri čemer je prva namenjena otrokom in mladostnikom, druga pa je namenjena staršem oz. skrbnikom. Pri uporabi obeh lestvic lahko preverimo, kako si starši razlagajo odklanjanje šole pri svojih otrocih in to primerjamo z odgovori učencev ter opazimo morebitna razhajanja.

S pomočjo lestvice, ki jo dopolnjujemo z ugotovitvami iz naših neposrednih opazanj vedenja učen-

ca ter razgovora z učencem in starši, tako lahko ločimo med štirimi poglavitnimi razlogi oz. funkcijami odklanjanja šole: (1) odklanjanje šole zaradi strahu pred negativnimi čustvi; (2) odklanjanje šole zaradi nezadovoljstva z medvrstniškimi odnosi; (3) odklanjanje šole zaradi pridobivanja pozornosti s strani otroku pomembnih oseb; (4) odklanjanje šole zaradi »zabavnih« stvari zunaj šole. Pionirsko delo in ključna spoznanja pri obravnavi težav z odklanjanjem šole predstavlja ameriški psiholog Kearney (2007), ki za vsako izmed teh na podlagi kognitivno-vedenjskega modela predlaga intervencije in zaporedje različnih korakov, ki odklanjanje šole postopno odpravljajo oz. bistveno spremenijo otrokov odnos do obiskovanja šole. V nadaljevanju povzemamo učinkovite strategije pri posamezni funkciji odklanjanja šole.

2 Odklanjanje šole zaradi strahu pred negativnimi čustvi

Raziskave kažejo, da pri otrocih, ki odklanjajo šolo zaradi strahu pred tem, da bi se soočili z negativnimi čustvi in z izzivi v šoli (to so otroci s specifičnimi strahovi/na splošno bolj anksiozni), učinkuje *trening sproščanja in sistematična analiza čustev in misli*. Uvajanja teh se lotimo v štirih zaporednih korakih.

Korak 1 – Otroka poučimo o tem, kaj pomeni doživljati psihološko stisko (distres). Preverimo, kako to stisko konkretno izkusi otrok (fizični občutki, npr. bolečine, tresenje, hiperventilacija, misli v tiski, npr. skrbi, katastrofiziranje in vedenje, npr. izogibanje).

Korak 2 – Naučimo ga obvladati občutja. Poučimo ga, kako si lahko hitro pomagamo pri teh občutjih z različnimi dihalnimi vajami in vajami sproščanja (mišična relaksacija). S tem otroku pokažemo, da je stisko možno obvladati.

Korak 3 – Naučimo ga nadzorovati misli. Otroku ne pomagajo stavki kot: »Saj bo v redu.«; »Ne skrbi.«; »Šola ni nič groznega.« ipd. Prav tako otroku ne smemo ponujati nagrade, če bo šel v šolo. Odhod v šolo skušamo normalizirati kot proces, ki ga opravijo vsi. K večji anksioznosti lahko prispeva tudi živčno in tesnobno vedenje staršev pred odhodom v službo.

Korak 4 – Pomagamo mu obvladati vedenje, tj. izostajanje iz šole. Otrok lahko izostaja od pouka tako, da prihaja v šolo pozneje zjutraj ali pa izpušča več ur skozi celoten šolski dan. V prvem primeru lahko opazimo, da otrok doživlja največjo stisko, ko mora vstopiti v šolo. Tukaj lahko veliko pripomorejo starši oz. skrbniki, ki otroka pospremijo v šolo, ali drugi šolski delavci, ki otroka pospremijo do razreda. V kolikor starš ne uspe otroka pripraviti do tega, da vstopi v šolo, je priporočljivo, da ostane vsaj nekaj časa v okolici šole, npr. na igrišču, parkirišču ipd., v tem času pa naj se otrok skuša sprostiti. V primeru izostajanja tekom celotnega dneva, ko otrok stežka ostane v šoli do konca dneva, pa se z drugimi zaposlenimi v šoli uskladi delni oz. krajši urnik oz. se otroku dopusti predčasni odhod. Pri tem je potrebno čas v šoli postopoma daljšati. Dogovor je lahko, da otrok pride v šolo samo za nekaj ur; da otrok obiskuje samo najljubši predmet; da otrok obiskuje šolo samo dopoldan; da otrok obiskuje šolo samo do časa kosila; da otrok obiskuje šolo, vendar zunaj učilnice, npr. v knjižnici, v svetovalni službi, v avli.

3 Odklanjanje šole zaradi nezadovoljstva z medvrstniškimi odnosi

Pri otrocih, ki odklanjajo šolo, ker so nezadovoljni z medvrstniškimi odnosi ali kažejo visoko socialno anksioznost, so se izkazale za učinkovite kognitivne intervencije oz. modeliranje, kjer otroke naučimo novih socialnih spretnosti.

Glavni cilj teh intervencij je spremeniti otrokovo mišljenje o situacijah, ki mu sicer povzročajo stres. Začnemo s tem, da pri otroku razvijamo razumevanje o tem, kaj je stres (fizično, emocionalno, miselno in vedenjsko). Spodbudimo ga k raziskovanju lastnega doživljanja stresa, pri tem pa ga usmerjamo z vprašanji: *Kako se kaže čustveno?* (Normaliziramo občutenje stresa pri odraslih v različnih življenjskih situacijah in učencu predstavimo lastne razloge, ki nas ženejo k premagovanju oz. soočanju); *Kako se kaže v mišljenju?* (Raziščimo, kateri so »najhujši scenariji«, ki si jih otrok predstavlja, oz. kaj ga najbolj skrbi, npr. biti zasmehovan pred drugimi sošolci, zardevanje pred drugimi, pokazati živčnost pred drugimi, biti izključen iz skupine prijateljev, biti zanemarjen s strani drugih, ko nekaj vprašam/prosim za pomoč); *Kako se kaže v vedenju?* (Natančneje preučimo, kako otrok odklanja

šolo, npr. sploh ne pride v šolo, izostaja od določenih predmetov, ga ni v šolo, ko pišejo test, oz. na predmete, kjer bi se moral izpostavljati); *Kako se stres pojavi fizično?* (Npr. tresenje, potenje, bolečine v želodcu, hiperventilacija).

Otroku, s pomočjo sheme, prikazane v spodnji sliki, predstavimo in razložimo doživljanje distresa (najprej na učnem primeru, nato skupaj izdelamo vzorec na njegovih primerih) in pokažemo možne točke spremembe. Primer: Ko smo v stresu, doživljamo različna občutja, ki jih spremljajo tudi misli, oboje skupaj pa prispeva k posledičnemu odklonilnemu vedenju.

Shema doživljanja stresa

V nadaljevanju se lahko usmerimo v uvajanje sprememb doživljanja otrokove psihološke stiske (distresa), pri čemer se lahko osredotočimo posebej na čustva, misli ali vedenje.

3.1 Osredotočanje na čustva

Pri spreminjanju čustvenega doživljanja stresa in stiske otroku pomagamo z metodami relaksacije in metodami sproščanja mišic.

3.2 Osredotočanje na misli

Pri osredotočanju na otrokove misli si prizadevamo, da bi iz avtomatskih negativnih misli izvalili bolj realistična prepričanja o socialnih in testnih situacijah. Pri tem lahko izdelamo delovni list »stop negativnim mislim« in te spreminjamo v bolj realistične. Primeri avtomatskih misli in pretvorb le-teh v realistične: nekaj slabega se dogaja (»Sošolci se smejiijo meni. → »Sošolci se smejiijo nečemu, najverjetneje čemu drugemu.«), nekaj slabega se bo zgodilo (»Sošolci me bodo obmetavali s hrano. → »Verjetnost, da me bodo sošolci začeli obmetavati s hrano, je zelo majhna.«); branje misli (»Drugi mislijo, da sem grda.« → »Ne morem zagotovo vedeti, kaj si drugi mislijo o mojem videzu.«); negativno posploševanje/generaliziranje (»Dobil sem negativno oceno pri testu. Ne bo mi uspelo izdelati razreda.« → »Negativno oceno lahko popravim.«); pogled vse ali nič (»Vse, kar se je dogajalo danes v šoli, je bilo grozno.« → »Vse, kar se je dogajalo v šoli, ni bilo grozno. Nekatere stvari so bile v redu.«); osredotočanje na negativne stvari (»Pri igranju na inštrument sem se zmotila. Celotni nastop je bil

polom.« → »Čeprav sem se zmotila pri igranju, je bila celotna izvedba v redu.«; samooboževanje za stvari, ki niso pod njihovo kontrolo (»Kriva sem, da sta prijateljici sprti. Nisem se dovolj potrudila rešiti njunega spora.« → »Konflikt med prijateljicama me žalosti, vendar ni v moji moči ali moja odgovornost rešiti spor, ki obstaja med njima.«).

Z otrokom prediskutiramo negativne misli. Tu je navedeno nekaj primerov vprašanj za diskusijo, refleksijo: »Ali si povsem prepričan, da se bo to res zgodilo/se dogaja? Ali lahko res veš, kaj si drugi mislijo o tebi? Kaj je pravzaprav najhujša stvar, ki se realno lahko zgodi? Si bil že kdaj v takšni situaciji; je bilo takrat res tako slabo? Kolikokrat se je ta grozna stvar že zares zgodila? Ali si edini, ki se mora kdaj soočiti s takšno situacijo? Kaj se bo zgodilo, če tega ne narediš popolno? Je to res tvoja krivda; odgovornost?« (Kearney 2007).

Lahko oblikujemo delovni list, ki ga imenujemo *STOP negativnim mislim*. Otroka naučimo, kako ga izpolnjuje in ob tem preusmerja svoje misli in občutja, kako naj na konkretnih situacijah razdela problem. Vsebina delovnega lista naj vsebuje štiri ločene razdelke: S – (strah, socialna situacija): Kate-re so socialne situacije, ki mi povzročajo strah, neprijetnost, tesnobo?; T – (angl. »thoughts« – misli, ki mi ob tem rojijo po glavi): Kakšne so moje misli v tej situaciji?; O – (objektivno, realistično dejstvo) Kaj bi bila bolj objektivna, realistična misel ob tem?; P – (pohvala za bolj realistično mišljenje, pogum) Pohvala za spremembo v mišljenju.

3.3 Osredotočanje na vedenje

Pri spreminjanju otrokovega vedenja najprej ugotovimo, kakšno izostajanje je pri otroku prisotno, tj. ali izostaja od pouka skozi celoten dan ali pa ne prihaja k pouku le pri določenih predmetih oz. se izogiba določenim socialnim situacijam v šoli.

V primeru prve oblike izostajanja začnemo z manjšimi koraki. Otroka pripravimo do tega, da si izbere en dan v tednu, ki je zanj najmanj stresen, in na ta dan pride v šolo; ugotovimo, kateri čas v dnevu je zanj najmanj stresen in ga za ta čas pošljemo k pouku. Tako postopoma povečujemo čas pri pouku. Npr. pride jutraj zgolj na prvo uro; pride na zadnjo uro in nato zaključi s poukom tako kot ostali; pride v šolo zgolj za čas kosila/malice; pride v šolo in obiskuje le najljubši predmet; obiskuje šolo v drugih prostorih, npr. v knjižnici, v svetovalni službi.

V primeru, ko ugotovimo, da otrok izostaja od pouka le ob določenih predmetih oz. socialnih situacijah v šoli, najprej poskrbimo, da otrok vseeno ne zapusti šole, četudi ni prisoten na določenih predmetih. V primeru, da otrok izostaja pri predmetu le, kadar pišejo test, mu lahko pomagamo tako, da

otrok vadi pisanje testa prej, npr. piše stare teste, ki jih rešuje časovno omejeno; če ima otrok strah pred tem, da bi »zamrznil« med pisanjem testa, ga naučimo tehnik sproščanja oz. jih vadimo z njim pred pisanjem. Postopoma tako otrok vadi pisanje testa v manj stresnih okoliščinah in je naposled sposoben pisati test kot ostali otroci.

4 Odklanjanje šole zaradi potrebe po ohranjanju pozornosti s strani pomembnih drugih

Pri otrocih, ki odklanjajo šolo zaradi želje, da bi še naprej ohranjali pozornost s strani pomembnih drugih, največkrat staršev oz. skrbnikov, lahko opazimo pojav separacijske anksioznosti. Ti otroci pravzaprav nimajo večjih problemov s šolo, ocenami ali vrstniki oz. ti ne predstavljajo njihove največje skrbi. Pri upiranju šoli se lahko pojavi izrazita kljubovalnost oz. agresija ter manipulativno in drugo problematično vedenje, s katerim želijo ohraniti nadzor. Pri tej funkciji odklanjanja šole se je za učinkovito intervencijo izkazala diferencialna okrepitev (angl. *differential reinforcement*) oz. ohranjanje pozornosti in s tem nagrajevanje želenih vedenj ter na drugi strani ignoriranje negativnega vedenja. Pri tej skupini otrok je večina dela na strani staršev, ki morajo doseči, da otrok upošteva in sledi njihovim navodilom, in ne obratno, kar se pogosto (ne)hote dogaja. Starše lahko pri tem vodimo oz. usmerjamo skozi naslednjih 8 zaporednih korakov.

Korak 1 – Vzpostavitev redne jutranje rutine: Staršem pomagamo natančno načrtovati strukturirano jutranjo rutino, ki se je držijo vsi družinski člani. Rutino skušamo obdržati čisto vsak dan. V kolikor se ta vzorec konstantno ponavlja in otrok ve, kakšna so pričakovanja do njega, pa tudi s kakšno kaznijo se bo moral soočiti v primeru, da ne sledi rutini, se tudi zmanjša potreba po tem, da mora otroku starš vsak dan znova razlagati, kaj od njega pričakuje. Urnik jutranje rutine mora biti takšen, kot želi starš (ne pa otrok). Staršem pokažemo primer, kako sestaviti jutranjo rutino, s pomočjo delovnega lista Naša dnevna rutina. V prvem stolpcu zabeležimo, kaj želimo, da otrok naredi, v drugem stolpcu pa čas za ta korak (od ... do ...). Pomembno je, da jutranjo rutino starš vzpostavi kot pravilo, ki velja v hiši, in ne kot nekaj, kar lahko otrok pogojno sprejme, spreminja, temveč zgolj upošteva. Vsa prilagajanja, ki se izkažejo kot potrebna, vpelje starš.

Korak 2 – Usmerjanje pozornosti na primerno/sprejemljivo vedenje in ignoriranje nesprejemljivega vedenja: Staršem razložimo, da z odzivanjem na negativna otrokova vedenja posvečamo otroku pozornost, ki si jo želi. Tako lahko nehote otrok razume, da bo pozornost dobil, v kolikor se vede odklonilno. Sicer je povsem običajno, da na otrokovo odklanjanje šole starši reagirajo z jezo, frustracijo,

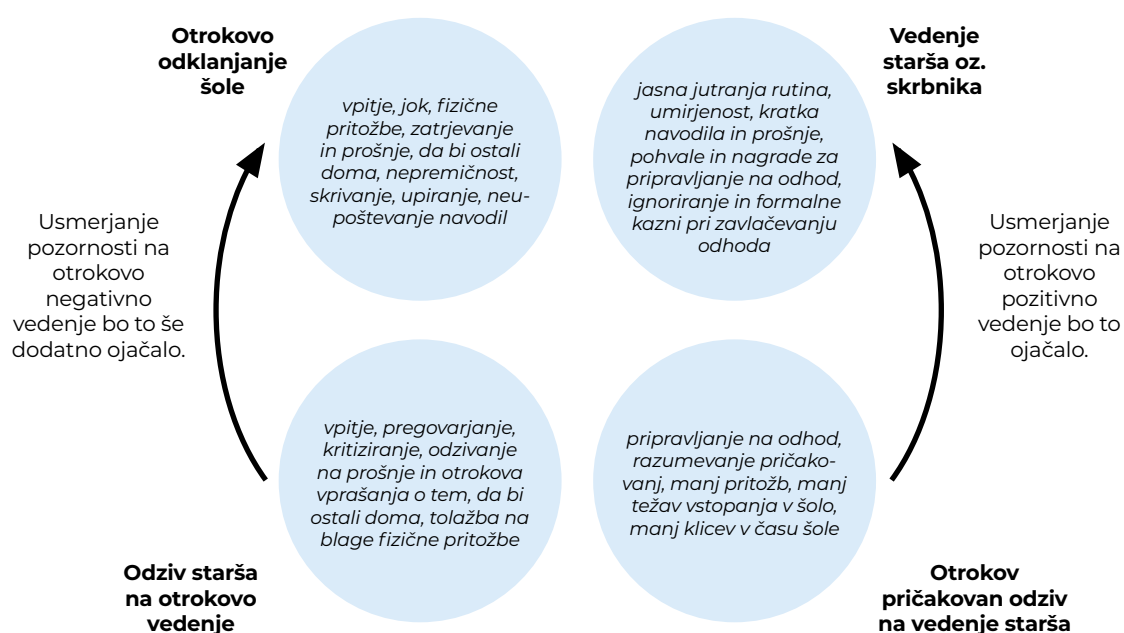
kričanjem, spuščanjem v diskusije z otrokom, vendar se ta strategija navadno dolgoročno ne obnese. Večjo korist prinaša, če starš usmerja pozornost na otrokova pozitivna vedenja. Starš naj pokaže pozitivno stališče do teh vedenj in otroku nameeni pohvalo, nasmeh, objem ipd., v kolikor npr. sledi jutranji rutini. Na drugi strani spodbudimo starša k temu, da ignorira vsa odklonilna vedenja, npr. jokanje, kričanje, čustvene izpade, prošnje, da ostane doma. Ignorirati mora tudi pritožbe nad manjšimi fizičnimi bolečinami z izjemo, ko ima otrok vročino, ponavljajoče bruha, krvavi, ima hudo drisko, kaže več resnih simptomov gripe/prehlada ali kaže druga stanja, ki jih spremlja močna bolečina. Z ignoriranjem vseh odklonilnih vedenj teh ne bodo dodatno podkrepili in v končni fazi lahko odpadejo oz. se jih otrok ne bo več posluževal, da bi dobil pozornost.

Korak 3 – Vzpostavitev formalnega nagrajevanja (podkrepitve), ko gre otrok v šolo brez »problemov«: Starše spodbudimo h konsistentnemu formalnemu nagrajevanju za pozitivna vedenja (npr. otrok opravi jutranjo rutino v krajšem času; gre v šolo brez »problemov« ipd.). Otroku mora biti podano jasno sporočilo, da bo dobil nagrado za takšna pozitivna vedenja, npr. daljša igra s prijateljem, pol ure računalnika).

Korak 4 – Vzpostavitev formalnih kazni, ko gre otrok v šolo, vendar pred tem povzroča »probleme«: Staršem razložimo, da kazen ne služi temu, da škodimo otroku, povzročamo neprijetnosti ali da starš lahko sprostí svojo jezo, temveč ima učni namen, in sicer, da pouči otroka, katera vedenja so

sprejemljiva ter pričakovana in katera ne. V kombinaciji z nagradami imajo kazni učinkovito učno vlogo, ki lahko preoblikuje otrokovo vedenje. Grožnje z veliko kaznijo na otroka nimajo pravega učinka oz. ta izzveni. Ključno pri kaznovanju je, da je opravljeno dosledno (ga ne prelagamo na poznejši čas, npr. nekaj dni, mesecev), in da je kazen preprosta (npr. danes ni risanke, računalnika).

Korak 5 – Spreminjanje oz. prilagajanje komuniciranja med starši in otrokom: Starše poučimo o tem, kakšno je najbolj učinkovito komuniciranje z otrokom oz. kaj ne deluje: poučimo jih, da dolge lekcije o tem, kako jih njihovo vedenje prizadene, nimajo posebnega vpliva na otroka; prav tako tudi kritiziranje in kričanje na otroka ne prispeva pozitivno k temu, da bi otrok začel rajši hoditi v šolo. Mnogi starši menijo, da se z otrokom lahko razumno pogajajo o tem, kakšne nagrade ga bodo čakale, le da gre v šolo; kar prav tako nima učinka. Veliko bolje delujejo kratke, direktne in čim bolj natančne zahteve, ki otroku točno povedo, kaj se od njega pričakuje/zahteva, in so zanj realno izvedljive. Ko otroku podamo zahtevo, ga pogledamo v oči in nagradimo, če nas posluša, oz. ga kaznujemo v nasprotnem primeru. Starš naj se izogne tudi vprašanjem, sarkazmu, kritiziranju. Npr. namesto: »Bi prosim že enkrat pojedel ta svoj zajtrk?«, naj starš pove: »Imaš še pet minut, da poješ zajtrk do konca.« Starš naj z otrokom komunicira brez posebnih povzdigovanj glasu, temveč umirjeno (pohvali ali pa zahteva). Staršem s pomočjo spodnje sheme predstavimo dva načina komuniciranja z otrokom, ki odklanja šolo, pri čemer je zgolj en učinkovit.

Korak 6 – Soočanje z otrokovimi nenehnimi telefonskimi klici in vprašanji: Staršem svetujemo, da se na otrokove prošnje, npr. da bi ostali doma, odzovejo le enkrat, naslednjič pa se ne spuščajo več v diskusijo, ampak zgolj razložijo, da so se o tem že pogovarjali. Če bi otrok še naprej vztrajal s prošnjami, naj te ignorirajo. Z odzivanjem na otrokove ponovljive prošnje bi zgolj okrepili njihovo vedenje in jim dali pozornost za odklonilno vedenje, česar si ne želijo. V kolikor otrok starše vedno znova kliče iz šole, jim svetujemo, da skupaj določijo posebne pogoje (kolikokrat smejo poklicati), v katerih lahko kličejo. Npr. zgolj enkrat dopoldan in enkrat popoldan, in to v času odmora.

Korak 7 – Soočanje z otrokovim zapuščanjem šole/pobegom iz šole: Skupaj s starši in drugimi delavci na šoli, npr. varnostniki, skušamo vzpostaviti večji nadzor nad otrokovim izhodom oz. zapuščanjem šolskega posestva. Vključimo lahko tudi učitelje, ki so na otroka nekoliko bolj pozorni, zlasti ob menjavi učilnic. V kolikor ugotovimo, da je otrok zapustil šolo oziroma pobegnil, to nemudoma sporočimo staršem. Starši ga v tem primeru lahko ponovno privedejo nazaj.

Korak 8 – Vzpostavljane pogojev, pod katerimi je otrok primoran obiskovati šolo: Staršem siljenje otroka v šolo ne svetujemo, temveč začnemo z

jutranjo rutino, ki jo skušajo vzpostaviti v obdobju nekaj tednov. K siljenju otroka v šolo se zatečemo le v skrajni sili.

5 Odklanjanje šole zaradi »zabavnih« stvari zunaj šole

Pri otrocih, ki odklanjajo šolo in želijo ostati doma zaradi konkretnih razlogov, npr. da bi gledali televizijo, obiskovali prijatelje, počeli nevarne stvari ipd., je bila uporabljena intervencija sklepanja pogodbe, dogovora, ki temelji na principu nagrajevanja. Da bi dosegli spremembo pri takšnih otrocih, je potrebno izvajati spodaj opisane ukrepe.

Imeti nadzor nad obiskovanjem šole: Starše povabimo na razgovor in jih seznanimo z otrokovimi izostanki (otroci namreč navadno skušajo skrbno prikriti izostanke). Skušamo ugotoviti, kje se otrok nahaja v tem času oz. kaj počne, ko izostaja iz šole. Z ostalimi delavci na šoli se dogovorimo o večjem nadzoru nad otrokom. Staršem sporočimo vsako izostalo uro. Otroku lahko tudi zbira podpise učiteljev (da je bil pri njihovi uri). Staršem lahko svetujemo, da se pozanimajo, kje je njihov otrok tekom ostalih ur dneva, npr. pri katerih prijateljih (njihova številka, naslov), v katerem kinu ipd. Preverimo, ali se otrok v šoli dolgočasi, in se pozanimamo, ali bi se lahko vključil v aktivnosti, ki bi ga dodatno zanimalo.

Vzpostaviti redne pogovore med starši in otrokom: Staršem svetujemo, da se vsak dan posvetijo otroku in ga povprašajo o obiskovanju šole, npr. pokažejo list prisotnosti, povprašajo o domači nalogi, testih, dogajanju ipd. Pri tem naj se izogibajo kritiziranju, vpitju, lekcijam itd. in naj skušajo narediti ta srečanja čim manj stresna. Otroku naj dajo vedeti, da so pripravljeni na sodelovanje, in sicer naj mu omogočijo, da počne zabavne stvari s prijatelji, v kolikor bo tudi on obiskoval šolo.

Pripraviti pisne pogodbe o pripravljanju na šolo in obiskovanju šole: Pogodbo sklenejo otrok in starši, kjer so zajete stvari, ki jih želi otrok (privilegiji – v to kategorijo sodijo npr. čas s prijatelji, dostop do tehnologij, denar, sladkarije ipd.) in ki jih zahteva starš (odgovornosti – npr. priprava na šolo, pravočasno vstajanje, obiskovanje šole do konca pouka, opravljanje zadolžitev). Pomembno je, da otroku naložimo toliko, kolikor tudi zmore opraviti. Na pogodbi naj bo dodan kraj in datum, kar naredi pogodbo formalnejšo. Dodana naj bodo splošna določila, kjer so privilegiji in odgovornosti podrobneje razloženi, npr. ob kateri uri ali do katere ure se lahko odvijajo, kakšna je kazen, če se odgovornost ne izvrši ... S pogodbo se otroka začne nagrajevati za to, da je bil v šoli (običajna situacija je, da se otrok počuti »nagrajen«, ko izostane od pouka, medtem ko če pride v šolo, nagrade ni), in na drugi strani kaznovati za to, da je izostal od pouka.

Po potrebi pospremimo otroka do učilnice: To zahteva veliko pozornosti in vključuje nevšečnosti, npr. starši si ne morejo privoščiti izostanka od dela. Lahko vključimo tretjo osebo, npr. sorodnika, prijatelja, ki bo spremljal otroka od ene do druge ure, ali vključimo katerega izmed delavcev na šoli. Lahko bi zadolžili tudi enega izmed sošolcev, ki mu zaupamo, ki bi spremljal, ali sošolec redno obiskuje pouk, in sporočil vsako spremembo oz. odstopanje.

Otroka pripravimo na pogovore s prijatelji, ki ga vabijo k temu, da zapusti šolo: V prvi vrsti otroku svetujemo, da se izogiba takšnim mestom in osebam, ki ga vabijo v izostanek od šole. Če npr. takšne prijatelje srečuje pri kosilu, mu svetujemo, da se med kosilom zadržuje drugje. Če otrok ne želi odkloniti prijateljev, ker bi se s tem »osramotil«, mu dovolimo, da se sklicuje na druge osebe, npr. »mami sem obljubila, da ostanem v šoli do konca« ali pa »učiteljica me je opozorila, da moram nujno priti ...«. Z otrokom vadimo več socialnih situacij.

Uvedemo potrebne spremembe v komunikaciji med starši in otrokom: V kolikor med starši in otrokom primanjkuje avtoritativnega sloga, jim

svetujemo, da namesto vpitja, kritiziranja ipd., skušajo z otrokom priti do kompromisov. Pri tem naj se osredotočijo na bližnjo prihodnost in tisto, kar lahko storijo oz. kar se dogaja v tem trenutku.

6 Zaključek

Odklanjanje šole je sicer star pojav, a s spremembami v družbi dobiva nove oblike. Nedavno zaključen projekt v Sloveniji, kjer je bila problematika odklanjanja šole posebej obravnavana, je pokazal, da na vsaki šoli v Sloveniji najdemo povprečno 8 otrok, ki zaradi odklanjanja šole izostanejo od pouka vsaj 10 dni na leto.

Odklanjanju šole lahko sledijo številne negativne posledice, ki otroka lahko spremljajo v prihodnosti, npr. izpad iz izobraževalnega sistema, težave z zaposlovanjem, čustvene težave in pojav psihičnih bolezni. Na drugi strani pa se odklanjanje šole dotika tudi pravnega vidika, saj so starši zakonsko obvezani oz. odgovorni, da njihov otrok redno obiskuje osnovno šolo.

Zaradi omenjenega je ključnega pomena zgodnje zaznavanje težav in ukrepanje. Natančnejši vpogled v težave, s katerimi se sooča učenec, ki šolo odklanja, kot tudi njegove motive za takšno vedenje dobimo z uporabo Lestvice odklanjanja šole. Na osnovi teh informacij, ki nam omogočajo začetni vpogled v učenčevo vedenje, pa tudi lažje naslovimo specifično težavo. Pri tem najobetavnejše učinke dosežemo z uporabo ukrepov, temelječih na vedenjsko-kognitivnem modelu, ki jih je oblikoval ameriški psiholog Kearney (2007). Uporaba omenjenih metod se je izkazala za ustrezno reševanje težav pri učencih tudi v primerih iz moje prakse. Izkazalo se je tudi, da je za uspeh še posebej ključno tesno sodelovanje med starši otroka in menoj kot razredničarko ter vodenja sprememba načina komuniciranja med otrokom in starši.

Preprečevanja odklanjanja šole se lahko lotimo, še preden nastopijo resne težave, zato se mi osebno zdi smiselno preventivno delovanje že na splošni ravni, v katero bi bili vključeni vsi učenci. S takšnimi intervencijami bi lahko obogatili ne le njihov odnos do šole, temveč tudi njihovo splošno psihosocialno delovanje, ki ga prenašajo v prihodnost.

Literatura:

Kearney, C. A. (2007): *Getting your child to say "Yes" to school: A guide for parents of youth with school refusal behavior*. New York: Oxford University Press.

Kearney, C. A. (2002): "Identifying the function of school refusal behavior: A revision of the school refusal assessment scale." V: *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 24, str. 235–245.

Kearney, C. A. in Silverman, W. K. (1996): "The evolution and reconciliation of taxonomic strategies for school refusal behavior." V: *Clinical psychology: Science and practice*, 3, str. 339–354.